

Engelli Sporcuların Objektifinden Spor Deneyimini Görmek: Engelleyici Faktörlerin Sosyo-Ekolojik Model Perspektifinden Analizi

Seeing the Sports Experience Through the Lens of the Athletes with Impairment: Analysis of the Constraints Factors from the Perspective of the Socio-Ecological Model

¹Metin ARGAN

²Bülent GÜRBÜZ

²Funda KOÇAK

¹Merve ATICI

¹Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Eskişehir Teknik Üniversitesi

²Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Ankara Üniversitesi

Yazışma Adresi

Corresponding Address:

Doç. Dr. Funda KOÇAK

ORCID No: 0000-0001-5029-3006

Ankara Üniversitesi, Spor Yöneticiliği Bölümü

E-posta: fkocak@ankara.edu.tr

Geliş Tarihi (Received): 17.03.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 27.05.2021

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, bedensel engelli sporcuların spora katılımlarında karşılaştıkları engellere yönelik deneyimlerini ve bu engelleyici unsurların bireylerin spora katılımlarını nasıl etkilediğini Sosyo-Ekolojik Model (SEM) perspektifinden fotoses yöntemi ile anlamaya çalışmaktır. Yorumlayıcı paradigmanın temel alındığı bu nitel araştırmada katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Çalışmada yaşları 20-42 arasında değişen, dördü tekerlekli sandalye atletizm ve yedisi tekerlekli sandalye basketbol olmak üzere 11 bedensel engelli sporcu yer almıştır. Araştırmada hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde yüz yüze ve odak grup görüşmeleri ile fotoğraf verisi olmak üzere üç farklı veri toplama tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda bedensel engelli sporcuların spor deneyimlerini etkileyen kişisel, sosyal, çevresel, kurumsal ve politik faktörler belirlenmiştir. Kişisel engellerin temelde bedensel engelli sporcuların tekerlekli sandalye sporlarına uyum sağlama ve engellilik durumlarının yarattığı sorunlardan kaynaklandığı görülmüştür. Sosyal engellerin, prososyal davranış engelleri ve damgalamanın yarattığı toplumsal bakış açısı sebebiyle oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada en çok vurgu yapılan çevresel engeller ise spor alanlarına ulaşımında kamusal alanların iyi tasarlanmamasından ve toplumsal yaşamda bireylerin bazı kurallara uymamasından kaynaklanan erişim engelleri üzerine temellenmektedir. Kurumsal engeller temasında spora ilişkin kaynaklara ulaşmada sürdürülebilirliğinin olmayışı ve sistematik yaklaşımların benimsenmediği görülmüştür. Politik engeller temasında ise toplumun engellilere yaklaşımı konusunda yeterince politikalar üretilmediği, medya etkisinin engelliler için yeterince kullanılmadığı belirtilmiştir. Sonuç olarak bedensel engelli sporcuların spora katılım deneyimini etkileyen ve SEM'in beş boyutunu da içeren çok faktörlü engeller bulunmaktadır. Bedensel engelli sporcuların karşılaştıkları bu engeller günlük hayatlarını etkilediği gibi spor hayatlarını da olumsuz etkilemektedir. Bu engellerin ortadan kalkması veya azaltılması durumunda engelli sporlarının daha fazla gelişim göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bedensel engel, Engelli sporcu, Engeller, Sosyo-ekolojik model, Spor*

ABSTRACT

The aim of this study was to understand the experiences of athletes with a physical impairment regarding the constraints they face in their participation in sports and how these constraints affect their participation in sports from the Socio-Ecological Model (SEM) perspective with the photo voice method. In this qualitative study based on the interpretative paradigm, the participants were selected according to the criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods. Four wheelchair track and field athletes and seven wheelchair basketball athletes with a physical impairment (n=11) aged 20-42 years old included in this study. In the framework of the semi-structured interview form, three different data collection techniques were used in the collection of research data: face-to-face individual interview, focus group interview, and photographic data. Content analysis method was used in the analysis of the data. As a result of the analysis, it was determined that there were personal, social, environmental, institutional and political factors that affect the sports experiences of athletes with a physical impairment. It was found that those personal constraints were mainly caused by the problems of athletes' adaptation to wheelchair sports and their impairment. Social constraints were caused by prosocial behavioral barriers and the social perspective created by stigmatization. The most emphasized environmental constraints in the study were based on the access constraints arising from the poor design of public spaces in accessing sports facilities and individuals' failure to comply with certain rules in social life. In the theme of institutional constraints, it was observed that there were no sustainability and systematic approaches in reaching sports-related resources. In the theme of political obstacles, it is stated that there were not enough policies regarding the approach of the society to the individuals with a disability and the media influence were not used sufficiently for the the individuals with a disability. As a result, there are interrelated and multifactorial constraints that affect the sports participation experience of athletes with a physical impairment and include all five dimensions of SEM. These constraints faced by athletes with a physical impairment affect their daily lives as well as their sports life negatively. If these constraints were eliminated or reduced, it was thought that disability sports will develop further.

Keywords: *Physical impairment, Athletes with a disability, Constraints, Socio-ecological model, Sport*

GİRİŞ

Günümüzde spora katılımın tüm bireyler için sosyal, fiziksel ve psikolojik sağlığın geliştirilmesine yönelik faydalarının bilinmesinin yanında, bu faydaların engelli sporcular için daha önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sporun tüm olumlu etkilerinin yanı sıra engelli sporları bir rehabilitasyon ve sosyalleşme aracı olarak da görülmektedir (Albrecht ve diğ., 2019; Richard ve diğ., 2021). Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası verilerine göre dünya nüfusunun % 15'i ya da dünyadaki bir milyar civarında bireyin bir tür engellilik durumu ile karşı karşıya olduğu görülmektedir (World Health Organization [WHO] ve World Bank [WB], 2011). Türkiye'de ise engelli sağlık kurulu raporlarını esas alarak oluşturulan Ulusal Engelli Veri Sistemi'ne kayıtlı ve hayatta olan 1.417.202'si erkek, 1.091.074'ü kadın olmak üzere 2.508.276 engelli birey bulunmaktadır. Ancak Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2019 yılı Türkiye Sağlık Araştırması verilerine dayandırdığı istatistiklere göre süregelen hastalıklarda dikkate alındığında Türkiye nüfusunun %15.3'ü engelli bireylerden oluşmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2019).

Engellilik genellikle fonksiyonel sınırlılıklarla ilişkili olarak görülmektedir ancak Dünya Sağlık Örgütü (2016) engelliliği; bozukluk, etkinlik kısıtlaması ve katılım sınırlamasını kapsayan bir şemsiye kavram olarak görmektedir. Bozukluk, vücut işlevi veya yapısındaki sorunlar; etkinlik kısıtlaması, bir kişinin bir görevi veya eylemi gerçekleştirirken karşılaştığı bir zorluk; katılım sınırlaması ise, bireyin yaşam durumlarına dâhil olurken yaşadığı sorunları kapsamaktadır (World Health Organization [WHO], 2016). Başka bir tanıma göre ise engellilik, "fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerde çeşitli düzeyde kayıplardan dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımı kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenme" olarak tanımlanmaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

Günümüz toplumlarında engelli bireyin çevresinden bağımsız olarak değerlendirilip engelliliğin sadece bedeni ilgilendiren bir durum olarak görüldüğü "tıbbi modelden" ziyade toplum tarafından engelli olarak görüldüğü bir "sosyal model"e geçiş yapıldığı görülmektedir (Haegele ve Hodge, 2016). Sosyal model kuramcıları daha çok engellilerin çevrelerine odaklanarak, engelli kişilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları engellerin sosyal katılımlarını etkilediğini savunmaktadırlar. Sosyal model yaklaşımlarının merkezinde, çevresel şartların ve sosyal tutumların engellilik durumunun yanında sosyal olarak bir baskı oluşturduğu görüşü bulunmaktadır (Oliver, 2013). Engelliliğe sosyal model yaklaşımları, organizasyonların, yapıların, süreçlerin ve uygulamaların, engelli kişilerin sosyal, politik ve kültürel yaşamlarında gerekli olan katılımı ve desteği sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Ancak hem serbest zaman (Singleton ve Darcy, 2013) hem de spor yönetimi (Misener ve Darcy, 2014) alanında yapılan araştırmalarda farklı toplumların belirgin bir şekilde sosyal model anlayışında eksikliklerin olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle engelli bireyler sosyal yaşam içerisinde daha fazla engelle karşılaşmaktadırlar.

Karşılaşılan bu engellere ilişkin politika yapıcılar, engellilerin toplumsal hayata etkin olarak katılmasını ve karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmayı hedefleyen çeşitli politikalar üretmektedir. Ülkemizin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, dünyada birçok ülkenin vatandaşlarının haklarını kültürel bir yaşama kabul ettirmek için sahip olduğu engellilere yönelik politikaları ve ilgili mevzuatını güçlendirmektedir (Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 2009). Sözleşmenin 30. Maddesi, "... Engellilerin her seviyedeki genel spor etkinliklerine mümkün olduğunca tam katılımını cesaretlendirmek ve artırmak" olarak belirlemiştir. Engellilik insan hakları meselesi olarak görülmektedir (Smith ve Sparkes, 2012). Sözleşmeye taraf olan devletlere, engellilerin spora ve serbest zaman etkinliklerine katılımının artırılması için çeşitli sorumluluklar yüklenmektedir. Bu politika girişimlerine rağmen, engelli bireyler önemli ölçüde ayrımcılık, istisnai olarak daha düşük istihdam seviyeleri ve genel nüfusa oranla önemli ölçüde yoksullukla mücadele etmektedirler (Erdugan, 2010; WHO ve WB, 2011).

Spor ve Rekreasyona Katılım Engelleri ve Engellilik: Dünyadaki pek çok ülkede yapılan araştırmalar engelli bireylerin genel nüfusa oranla spora daha az katılım fırsatı elde ettiğini göstermektedir (Chatfield ve Cottingham II, 2017; Hammond ve Jeanes, 2018; Hoekstra ve diğ., 2019; Verdonschot ve diğ., 2009). Türkiye özelinde değerlendirildiğinde ise Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) verilerine göre 8.360.302 lisanslı sporcu bulunurken engelli sporcu sayısı ise 42.638'dir (Gençlik ve Spor Bakanlığı Stratejik Plan 2019-2023, 2018). Tüm lisanslı sporcuların içerisinde engelli sporcuların oranı ise % 0.51 civarındadır. Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu 2019 verilerine göre bu oran içerisinde ülkemizde 2202 bedensel engelli sporcu bulunmaktadır. Engelli bireylerin spora yöneliminin bir devlet politikası haline gelmesi ile birlikte son yıllarda ülkemizdeki lisanslı engelli sporcu sayısı da artmıştır. Engelli sporcular, Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu, Türkiye Görme Engelliler Spor Federasyonu, Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu, Türkiye Özel Sporcular Spor Federasyonu bünyesinde faaliyet göstermektedirler. Bu sporcuların bir kısmı doğuştan veya erken çocukluk dönemindeki bazı nedenlerden dolayı, diğer bir kısmı ise sonradan gençlik ya da yetişkinlik dönemlerinde özel gereksinimlere ihtiyacı olan bireyler haline gelmişlerdir. Özellikle son yıllarda engelli sporcu sayılarında artış olsa da Türkiye'deki engelli nüfus oranı değerlendirildiğinde, engelli bireylerin spora katılım oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Engelli bireylerin spora ve fiziksel aktiviteye katılımının sosyal, fiziksel ve psikolojik faydalarının varlığı araştırmacılar tarafından sıklıkla ortaya koyulmaktadır (Grenier ve Kearns, 2012; Martin, 2013; Sarol ve Çimen, 2015). Bu faydalara ikinci sağlık sorunu riskini azlatma (Jaarsma ve diğ., 2014a), içsel motivasyon düzeyinde artış (McLoughlin ve diğ.), kişiler arası beceriler ve sosyalleşme düzeyinde artış örnek olarak verilebilir (Hutzler ve diğ., 2013). Spora katılım tüm bireyler için, kişisel, kişilerarası ve yapısal kısıtlamalar arasındaki karmaşık bir etkileşim olarak görülmektedir (Jackson ve Scott 1999). Spora erişim kısıtlanırsa, engellenirse veya reddedilirse, spora dahil olmanın faydaları gerçekleştirilememektedir (Driver ve diğ., 1991; Liu 2009).

Engelli bireylerin spora katılımı ile ilgili literatürün elit spor katılımı ve rekreasyonel katılım olmak üzere iki ana odağı bulunmaktadır (DePauw ve Gavron 2005; Smith ve diğ., 1996). Engelli bireylerin serbest zaman katılımı ile ilgili deneyimlerini inceleyen araştırmalarda açık alan rekreasyonunda algılanan engeller ve faydalar (Burns ve Graefe, 2007; Ghimire ve diğ., 2014), engellik ve destek ihtiyaçlarının spora katılım kısıtlamaları üzerindeki etkisi (Darcy ve diğ., 2017), rekreasyon katılımında başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi (Lyu ve Lee, 2016), rekreasyonel etkinliğe katılımın sağladığı faydalar ve terapatik rekreasyon (Mobily ve Dieser, 2018) alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Engelli bireylerin spora katılımı ile ilgili literatür incelendiğinde ise son dönemlerde yapılan araştırmaların, engelli sporcularda sosyal içerme ve dışlanma (Burns, 2020) motivasyon kaynakları, karşılaşılan engeller ve kolaylaştırıcılar (McLoughlin ve diğ., 2017), engelli sporcuların sosyal değişime katkı sağlamak için buldukları eylemlerle ilgili olduğu görülmektedir (Haslett ve diğ., 2020).

Spor ve fiziksel aktiviteye katılımında engelli bireylerin genellikle çok sayıda engelle karşılaştıkları görülmektedir (Misener ve Darcy, 2014). Misener ve Darcy (2014), bu faktörleri çevresel faktörlerin yarattığı engeller (spor tesislerinin erişilebilirliği), ve kişisel faktörler (sosyal demografik hususlar) olarak ifade etmiştir. Buna göre, engelli bireylerin tesislerin yetersizliğinden, ulaşımda gerekli uyarlanmaların yapılmamasından veya erişimin zorluğu nedeniyle (örneğin rampa eğimi, kaldırımlar, engelli asansörü vb.) fiziksel aktiviteye düşük veya hiç katılım göstermedikleri görülmektedir (Kang ve diğ., 2007). Cottingham ve diğ. (2016) ise fiziksel, ekonomik ve psikolojik engellerin altını çizmiştir.

Literatür incelendiğinde, engelli bireylerin; spora nasıl dahil edileceğine dair anlayış ve farkındalık eksikliği, katılım, eğitim ve rekabet için sınırlı fırsatlar ve programlar, erişilebilir tesislerin eksikliği, sınırlı erişilebilir ulaşım ve bilgi ve

kaynaklara sınırlı erişim gibi pek çok engelle yüz yüze kaldıkları görülmektedir (DePauw ve Gavron, 2005; Misener ve Darcy, 2014). Erişilemeyen fiziksel ortamlar (örneğin, içinde hareket etmek için yeşil alanlara ulaşım eksikliği, tekerlekli sandalye erişimi için çok dar olan spor salonu kapıları ve erişilemeyen banyolar veya soyunma odaları), uygun olmayan ekipmanlar (örneğin, havuz sandalyesi veya koltuğun olmaması), maliyet, “aşırı korumacı” diğerleri, güvenlikle ilgili kişisel kaygılar, kötü hava koşulları, sınırlı sosyal destek, motivasyon eksikliği, istenmeyen ilgiyi çekme kaygısı ve başkalarının engelliliğiyle ilgili olumsuz sosyal tutumlar spor ya da fiziksel aktiviteye katılıma ilişkin diğer engelleyici faktörlerdir (Smith ve Sparkes, 2012). Bedensel engelli sporcular özelinde incelendiğinde ise her ne kadar erişim için hayati öneme sahip olsa da tekerlekli sandalye kullanımından kaynaklı engeller, çevre düzenlemelerinin yetersiz olması, düşme korkusu ve ekipman eksikliği dikkat çekmektedir (Martin, 2013). Sotiriadou ve Wicker (2014) ise serbest zaman engelleri modelini kullanarak bedensel engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılım davranışını incelemişlerdir. Bedensel engelli bireylerin, kişisel, kişilerarası ve yapısal olarak fiziksel aktiviteye katılımında engellerle karşılaştıkları ve engelliliğin türü, kişinin engellilik nedeniyle kısıtlanma derecesi, yaş, cinsiyet ve eğitimin katılım üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Teorik Çerçeve: Araştırma nitel araştırma yaklaşımında tasarlanmış bir fotoses çalışmasıdır. Yorumlayıcı paradigmanın temel alındığı bu çalışmada, bedensel engelli sporcuların deneyimleri yoluyla elde edilen düşünceler belirli sosyal bağlamlar içinde tartışılarak yorumlanmaya çalışılmaktadır. Bu tür çalışmalar katılımcıların genel bakış açılarına ve hayata yükledikleri anlamlara dayanmaktadır (Malterud, 2016). Araştırmanın kuramsal çerçevesini ise sosyal model kuramlarından Sosyo-ekolojik Model (SEM) oluşturmaktadır.

Bireyin fiziksel özelliği, onun içinde yaşadığı toplumun bir parçası olmasının engelleyicisi değildir, ancak engelliliğe yüklenen anlam ve etiketleme bu durumu oluşturmaktadır. Bireylerin karşılaştığı engeller aynı zamanda ekolojik sistem yaklaşımına vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşımda birey; aile, arkadaşlar, sosyal hizmetler, politikalar, inanç sistemi, mal ve hizmet sistemi, çalışma hayatı ve eğitim sistemi başta olmak üzere çevredeki pek çok sistemle dinamik etkileşim içerisinde bulunan bir varlık olarak ele alınmaktadır. Ekolojik sistem yaklaşımı, birey ve diğer sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimin tanımlanmasında önemli bir fonksiyona sahiptir (Bronfenbrenner, 1979).

Fiziksel aktivite ve spora katılım ile ilgili çalışmalarda çeşitli ekolojik modeller kullanılmaktadır. Ancak davranışsal etki seviyelerini kavramsallaştırmak için spor alanına en uygun olan modelin McLeroy ve diğ. (1988) tarafından sağlığın gelişimi (health promote) için geliştirilen SEM olduğu görülmektedir. SEM, bireyi çevreleyen çeşitli faktörler arasındaki etkileşimi kabul etmekte ve davranışın beş alt boyutta sınıflandırılan faktörler tarafından etkilendiğini belirtmektedir. Bunlar; kişisel, kişilerarası, kurumsal, çevresel faktörler ve politika kaynaklarıdır. Kişisel faktörler, algılanan işlevsel yetenek, sosyo-ekonomik durum, eğitim seviyesi, istihdam durumu ve motivasyon değişkenleri gibi bireysel özellikleri içermektedir. Sosyal faktörler, kültürel olarak uygun sosyal destek ve kişinin sahip olduğu sosyal ağlarla ilgilidir. Kurumsal faktörler, davranış değişikliklerini desteklemek için kullanılan örgütsel özelliklerin ve kaynakların rolü olarak değerlendirilmektedir (Fleury ve Lee, 2006). Çevresel faktörler, fiziksel aktiviteye katılımı etkileyen şehirdeki trafik veya toplu taşıma gibi daha geniş değişkenleri içeren fiziksel ortam ile ilgili önemli bir etkiye sahip olan kaynaklarla ilgilidir (Úbeda-Colomer ve diğ., 2019). Politikalar ise, fiziksel aktivite katılımını etkileyen kamu politikalarını kapsamaktadır (Obrusnikova ve Cavalier, 2011).

Engelli sporcuların kendi bakış açılarıyla spora katılımında karşılaştıkları, hissettikleri ya da düşündükleri engeller sınırlı bir biçimde ele alınmış bir konu olmaya devam etmektedir. Literatürde engellilerin karşılaştığı engellere ilişkin çok sayıda araştırmaya rastlanmasına karşın (Crawford ve Stodolska, 2007; Darcy ve diğ., 2017; Ives ve diğ., 2019) aktif

engelli sporcuların fotoses yöntemi kullanılarak karşılaştıkları engelleri betimleyen araştırmalar yok denebilecek kadar azdır. Ülkemizde ise engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılım engelleri ile ilgili bir çalışma yapılmış olsa da (Esatbeyoğlu ve Karahan, 2014) bedensel engelli elit sporcularla yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nitel araştırmanın amacı, bedensel engelli sporcuların spora katılımlarında karşılaştıkları engellere yönelik deneyimlerini ve bu engelleyici unsurların bireylerin spora katılımlarını nasıl etkilediğini SEM bağlamında fotoses yöntemi ile anlamaya çalışmaktır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Araştırmaya katılan bedensel engelli sporcular karşılaştıkları engelleri ve toplumsal tutumları nasıl algıladıklarını ve deneyimlerini nitel araştırma yöntemlerinden fotoses yöntemi ile ifade etmişlerdir. Fotoses, gerçekliği belgelemek ve yansıtmak için topluluk temelli katılımcı araştırmalarda kullanılan nitel bir yöntemdir. Fotoses araştırmaları (a) katılımcıların kaynaklarını ve engellerini yakın topluluklarında belgelemelerini ve yansıtmasını sağlamak; (b) fotoğrafları, eleştirel diyalog oluşturmak ve sosyal sorunları çözmek için bilgi üretmek için kullanmak ve (c) değişimi etkileyebilecek ve politika yapıcılara ulaşabilecek bulgular üretmek (Wang ve Burris, 1997) amacıyla yapılmaktadır. İlk kez Wang ve Burris (1994) tarafından uygulanan bu yöntem ‘fotoğrafların kısa hikâyesi’ olarak tanıtılmıştır. O zamandan itibaren bireylerin veya toplulukların güçlü yönleri veya zayıf yönleri üzerine düşünmelerine olanak sağlayan güçlendirici bir yöntem haline gelmiştir. Katılımcılardan belirlenen bir temaya ilişkin fotoğraf talep edilmesine dayalı bu yöntem, özellikle engelli gruplarda, sağlık alanında ve bazı sosyal alanlarda yaygın olarak tercih edilmektedir (Argan ve diğ., 2020). Araştırma bedensel engelli sporcuların spora katılımda yaşadıkları engellere yönelik deneyimleri üzerinde durulduğundan fenomenoloji deseni tercih edilmiştir. Fenomenolojik çalışmalar kişilerin bir fenomen ya da kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamlarını tanımlamaya çalışmaktadır (Creswell, 2018).

Katılımcılar: Araştırmaya 4 kadın ve 7 erkek olmak üzere toplam 11 yetişkin (20-42 yaş arası) bedensel engelli sporcu katılmıştır. Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine göre araştırmaya dâhil edilmişlerdir. Araştırmaya katılan sporcuların 18 yaşından büyük olması, tekerlekli sandalye basketbol ve tekerlekli sandalye atletizm sporcusu olması ve en üst ligde yer almış olması araştırmaya katılma ölçütleri olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan sporcular, araştırmada kimliklerinin ve fotoğraflarının özellikle yer almasını istediklerini belirtse de, etik kurallar gereğince katılımcılara kod verilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgileri Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Kişisel Bilgileri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Engellilik Türü	Eğitim	Spor Branşı
Leyla	Kadın	27	Ortopedik Engelli	Lise	TSA
Ayça	Kadın	26	Çift Bacak Ampute	Lise	TSA
Zehra	Kadın	25	Spina Bfida	Üniversite	TSA
Neslihan	Kadın	20	Spina Bfida	Lise	TSA
Ahmet	Erkek	42	Ortopedik Engelli	Lise	TSB
Ziya	Erkek	26	Çift Bacak Ampute	Orta Okul	TSB
Yücel	Erkek	34	Paraplejik Engelli	Üniversite	TSB
Hasan	Erkek	33	Sol Dizüstü Ampute	Üniversite	TSB
Remzi	Erkek	28	Sol Dizaltı Ampute	Lise	TSB
Can	Erkek	35	Paraplejik Engelli	Lise	TSB
Emre	Erkek	39	Ortopedik Engelli	Lise	TSB

TSB: Tekerlekli Sandalye Basketbol, TSA: Tekerlekli Sandalye Atletizm

Prosedür: Araştırmada veri üretimi iki aşamadan oluşmaktadır. Veri üretiminin ilk aşamasını katılımcılar tarafından oluşturulan fotoses dosyaları ikinci aşamasını ise, odak grup görüşmeleri ve yüz yüze bireysel görüşmeler oluşturmaktadır. Bu aşamalar katılımcıları araştırma sürecine dâhil etmek için etkili bir yöntem olarak tercih edilmiştir.

Araştırma öncesinde görüşmeler ile katılımcılara fotoses çalışması hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Verilere; görüşme, fotoses, ses/görüntü kaydı ve odak grupları dâhil olmak üzere birden fazla veri toplama yönteminin kombinasyonu sonucunda ulaşılmıştır. Araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

Aşama 1: Katılımcılardan spora katılımlarında engelleyici faktör olarak gördükleri unsurların (yer, nesne, kişi vb.) fotoğrafını çekmeleri veya temsili fotoğrafları seçmeleri istenmiş ve kendilerine iki ay civarında süre verilmiştir. Daha sonra bu fotoğraflara yükledikleri anlamları açıklamaları istenmiştir. Katılımcıların çekebileceği fotoğraf sayısına herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Katılımcılar çektikleri/seçtikleri fotoğraflarla spora katılımlarında karşılaştıkları engelleyici unsurları belirlemişlerdir.

Aşama 2: Veri üretiminin ikinci aşamasında, fotoğraf verisi toplamının sonunda katılımcıların fotoğraflarını ve deneyimlerini tartışmak üzere her katılımcı ile bir yüz yüze bireysel görüşme ve toplamda da iki adet odak grup görüşmesi yapılmıştır. Yüz yüze görüşmeler katılımcılara bakış açılarını ve deneyimlerini daha iyi yansıtılmalarını sağlayacak bir fırsat yaratmaktadır (Patton, 2002). Odak grup görüşmelerinde ise yüz yüze görüşmeye ek olarak katılımcılar aynı durumu yaşayan katılımcılarla paylaşımda bulunarak, yeni verilerin üretilmesine katkı sağlamaktadırlar. Katılımcıların sayısı konusunda kesin yargı bulunmamasına rağmen odak grupların 4-12 kişiden oluşması önerilmektedir (Çokluk ve diğ., 2011). Çalışma kapsamında birincisi 5 katılımcı ile, ikincisi 6 katılımcı ile olmak üzere iki odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan, spora katılımlarında engel unsuru olarak gördükleri durumlara ilişkin çektikleri/temsili olarak seçtikleri fotoğraflar arasından bakış açılarını en iyi yansıtan fotoğrafları seçmeleri istenmiştir. Bedensel engelli sporcular kendilerini spora katılımda en çok engellediğini düşündükleri 4-5 adet fotoğraf olmak üzere toplam 51 adet fotoğraf seçmişlerdir. Yüz yüze bireysel görüşmeler ve odak grup görüşmeleri, katılımcıların kendi deneyimlerini paylaşmaya teşvik edildiği, açık uçlu soruların olduğu ve yarı yapılandırılmış görüşme formatında ve çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları SEM çerçevesinde oluşturulmuştur. (Örn: Günlük yaşamınızda en çok hangi güçlüklerle karşılaşıyorsunuz?, Spora katılımda en çok hangi zorlukları yaşıyorsunuz?, Spora katılımda karşılaştığınız zorlukları nasıl aşmaya çalışıyorsunuz?). Her odak grup görüşmesi ortalama 30 dakika sürmüştür. Yüz yüze bireysel görüşmeler ortalama 15-20 dakika civarında sürmüştür. Görüşmelere başlamadan önce ses kayıt cihazı kullanımı için katılımcılardan izin alınmıştır. Araştırmanın etik açıdan uygunluğu Eskişehir Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından gözden geçirilmiş ve onaylanmıştır. Aydınlatılmış onam formu ile katılımcılardan izin alınarak, araştırmaya gönüllü olarak katılmaları sağlanmıştır.

Verilerin Analizi: Görüşmeler sonucu elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir (Patton, 2002). Verilerin analizinde öncelikle ses kayıtları bilgisayar ortamına aktarılarak deşifre işlemi gerçekleştirilmiş ve verilere aşinalık kazanılmıştır. Ayrıca sporcular tarafından seçilen/çekilen fotoğraflar ilk önce hikâyeleri ile birlikte ele alınarak engel unsurlarının ne olduğu tespit edilmiştir. Birbiri ile ilişkili olan katılımcı hikâyeleri ve fotoğraf verileri gruplandırılmıştır. Daha sonra araştırmanın amacı doğrultusunda kodlamalar yapılmış ve SEM'e uygun olarak temalar belirlenmiştir. Temaları tanımlamak için veri analizi süreci boyunca katılımcılarla iletişim halinde kalınmıştır.

Araştırmanın İnanırcılık, Aktarılabirlik, Güvenilebilirlik ve Doğrulanabilirlik Stratejileri: Nitel araştırmalarda elde edilen bulguların inanırcılığını sağlamaya yönelik çeşitli stratejiler kullanılmaktadır (Noble ve Smith, 2015). Bu amaçla araştırmada güvenirlğin sağlanabilmesi için, görüşmelerin kayıt altına alınarak, bunların yazıya aktarılması, farklı araştırmacılar tarafından bireysel kodlama yapılması stratejileri kullanılmıştır. Araştırmada geçerliği sağlamak amacıyla Lincoln ve Guba (1986) tarafından önerilerin inanırcılık, aktarılabirlik, güvenilebilirlik ve doğrulanabilirlik kriterleri temel alınmıştır. İnanırcılığın sağlanabilmesi için araştırmada kullanılan veriler çoklu veri

kaynaklarından toplanarak, veri çeşitlemesi ve verilerin analizinde kodlayıcı çeşitlemesi yöntemleri kullanılmıştır. Aktarılabiliğın sağlanabilmesi için, elde edilen verilerin sunumunda farklı katılımcıların düşüncelerine yönelik çok sesli alıntılara bulgularda yer verilmiştir. Güvenilebilirlik için, analiz sürecinde araştırmının yazarları ile yürütülen tartışma toplantıları gerçekleştirilmiştir. Son kriter olan doğrulanabilirlik ise, katılımcıların deneyim ve düşüncelerini daha iyi yansıtabilme amacıyla, araştırmadaki tüm aşamaların ayrıntılı olarak açıklanması ve katılımcıların fotoğrafları kendi cümleleri ile hikayeletirmesiyle sağlanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada SEM'in kişisel, sosyal, kültürel, çevresel ve politik alt boyutları kapsamında bedensel engelli sporcuların spor deneyimlerinde karşılaştıkları engellere değinilmiştir. Araştırma kapsamında 5 tema için 21 kod oluşturulmuştur. Tablo 2'de SEM perspektifinden ortaya çıkan tema ve kodlar verilmiştir.

Tablo 2

SEM Perspektifinden Ortaya Çıkan Tema ve Kodlar

SEM Perspektifinden Ortaya Çıkan Tema ve Kodlar	
Temalar	Kodlar
Engel 1: Kişisel Engeller: Diğerleri Gibi Ama Diğerlerinden Farklı	• bireyin engellilik derecesi • uyum sağlamada güçlük • enerji ve motivasyon eksikliği • maddi durum
Engel 2: Sosyal Engeller: Görünür Olma Çabası ve Görünmezlik Algısı	• geride kalanlar • yarım insan • bakışların getirdiği zorluk • negatif damgalama • diğer bireylerin bilgi eksikliği • prososyal davranış engelleri
Engel 3: Çevresel Engeller: <u>Tek</u> Beden (Yapı) Herkese Uymaz	• ulaşım güçlükleri, • erişim engelleri • güvensiz ortamlar • hava koşulları • tasarım eksiklikleri
Engel 4: Kurumsal Engeller: Kalıcı Çözümler için Geride Kalanlar	• sürdürülebilirlik eksikliği • sistematik yaklaşım eksikliği • bağımsızlık temelli ulaşım planlamasının yetersizliği
Engel 5: Politik Engeller: <i>Spor kapsayıcı mı dışlayıcı mı?</i>	• eğitim eksikliği • medya etkisi • beklentinin karşılanmaması

Kişisel Engeller: Diğerleri Gibi Ama Diğerlerinden Farklı: Bu tema kapsamında bedensel engelli sporcuların spora katılımındaki kişisel engellerine vurgu yapılmıştır. Kişisel engeller kapsamında bireyin engellilik derecesi, uyum sağlamada güçlük, enerji ve motivasyon eksikliği, maddi durum, bilgi eksikliği kodlarına ulaşılmıştır. Araştırmada sporcuların değindikleri kişisel engeller az sayıda olmuştur. Kişisel engellerle ilgili daha çok yaptıkları spora uyum sağlama sürecinde engellerle karşılaştıkları görülmektedir. Bu konuda bedensel engelli sporcular deneyimlerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

Şekil 1

Kullanılan Materyallerin Birey Üzerindeki Etkisi

“Benim önümdeki en büyük engellerden biri de kullandığımız malzemelerin hem pahalı hem de alışılması zor olamıyordu. Örneğin eldivenlerim. Spora başlarken en zorlandığım konulardan birisi de eldivenler oldu. Onlara alışana kadar ellerim uydu, su topladı yaralar oluştu bu durum beni engelledi ama zamanla eldivenlere de alıştım.” (Zehra, yaş 25)

Fotoğraflar sayesinde bedensel engelli sporcular kendilerini daha iyi ifade ettiklerini belirtmişlerdir Kişisel engeller kapsamında yine aynı şekilde Neslihan (yaş, 20) spora katılımında engel olarak gördüğü beslenme probleminden bahsetmiştir.

“Benim en çok zorlandığım konulardan birisi engelim nedeniyle yemek konusuydu. Spora başlamadan önce iştahsız biriydim. Yemek yemeyi fazla istemezdim ancak, spora başladıktan sonra ağır antrenmanlar yaptığım için dolayı kaybettiğim enerjiyi yerine koymak için canım yemek istemediği halde sporum için yemek yemek zorunda kalıyorum.” (Neslihan, yaş 20)

Katılımcıların hayat hikayelerinin farklı olmasının yanı sıra spora katılımlarında karşılaştıklarını engeller de oldukça farklılık göstermektedir. Aynı takımında olan ve aynı branşı sergileyen bedensel engelli sporcuların bile, bireysel farklılıklarından dolayı çok farklı engelleyici faktörle karşı karşıya kalabildikleri görülmektedir. Her bireyin hayata ve spora bakış açısı farklılık göstermektedir.

Sosyal Engeller: Görünür Olma Çabası ve Görünmezlik Algısı: Bu tema kapsamında görünmezlik algısı, yarım insan, bakışların getirdiği zorluk, negatif damgalama, diğer bireylerin bilgi eksikliği ve prososyal davranış engelleri kodları oluşturulmuştur. Araştırmada katılımcıların en fazla fotoğraf çektiği/seçtiği ikinci önemli faktör sosyal engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bedensel engelli sporcular spora katılımı ile kendilerini daha iyi hissettiklerini, yaşam kalitelerinin arttığını belirterek, yapmış oldukları spor ve elde ettikleri başarılar ile toplum tarafından kabul gördüklerini vurgulamışlardır. Ancak toplumdaki bireylerin onları yok saymalarından dolayı özellikle antrenman ortamlarına erişim sağlamada çok fazla engelle karşılaştıklarını belirtmektedirler. Buna ilişkin olarak Zehra (yaş, 25) bu fotoğrafı çekmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır:

Şekil 2

Görünür Bir İşaret Olan Görünmezlik Algısı (Geride Kalanlar)

“Antrenmana giderken genelde servis kullanıyorum. Bazen servis olmadığı zaman toplu taşıma araçlarını kullanıyorum. Özellikle metroyu kullandığım zamanlar genellikle asansörlerin önü dolu oluyor ve onlar beni değil de ben onları beklemek zorunda kalıyorum.” (Zehra, yaş 25)

Sosyal engellerin engelli bireyleri daha fazla etkilemesinin bir başka nedeni de bireyin dış faktörlerin etkisinde olmasıdır. Yapılan odak grup görüşmelerinde, engelli bireylerin spora katılımlarının desteklenmesi için, uygulanan spor politikaları, tesislerin uyarlanmışlık düzeyleri, spor yöneticileri, takım arkadaşları ve spora bakış açısının oldukça önemli olduğu belirtilmiştir. Engelli bireylerin spora ilgisinin olmasının yanı sıra, sosyalleşmesi ve kendisini iyi hissetmesi gerekmektedir. Günlük yaşam içerisinde toplumdaki bireylerin engelli bireylere davranış şekilleri katılımcıların spor hayatlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu durum ile ilişkili olarak Ahmet (yaş, 42) şu ifadeleri kullanmaktadır:

Şekil 3

Bakışların Getirdiği Zorluk

“Şimdi benim için en önemli noktaya geleceğim o da insanların bize bakışları. Dışarıdan bize bakan gözler bizim bu başarılarımıza daima anormal gözle bakar ve bizi yarım insan olarak adlandırır. Bu beni en rahatsız eden olaydır. Çünkü biz eğer güzel bir evde oturuyorsak, güzel bir arabamız varsa ya da güzel bir hayat yaşıyorsak insanlar bunlar nereden geldi bunlara nasıl sahip oldular sorularını sorarlar ama bu soruları kendilerine hiç sormazlar. Ben çok

zorluklar çektim ama bakışlardan çektiğim zorluğu hiçbir şeyden çekmedim. Ne olursa olsun bir engelli birey olarak çalışmaya ve üretmeye devam eden vatani için hizmet eden bir birey olacağım.” (Ahmet, yaş 42)

Bireylerin empati ve merak duygusundan yola çıkarak engelli bireylere çok fazla soru sormalarının da önemli bir prososyal davranış engeli olduğu tespit edilmiştir. Toplum tarafından dışlanan, kabul görmediklerini hisseden bedensel engelli sporcular daha çok olumsuz etkilenecek günlük yaşamlarında bile toplum ile kaynaşmayıp kendilerini soyutladıklarını belirtmişlerdir. Bu durum sosyal engellerin azaltılması ya da ortadan kalkması durumunda engelli bireylerin daha fazla spor ortamı içerisinde olabileceklerini göstermektedir. Bireyin yaşam deneyimleri aynı zamanda onun sosyal çevre içerisindeki davranışlarına da şekil vermektedir. Davranışlar genellikle bireyin sosyal çevre içerisinde yer alan diğer sistemlerle olan etkileşimleri sonucunda meydana gelse de bazı davranışlar kişinin kendi içsel yapısı ve yaşantılarının birer ürünüdür. Sosyal engellerle ilgili seçilen/çekilen fotoğraflar incelendiğinde bedensel engelli sporcuların, diğer engelli sporcular ya da kendi spor alanları ile ilgili herhangi bir engelden bahsetmedikleri dikkat çekmektedir. Bu konuda belirtilen engellerin toplumdaki normal gelişim gösteren bireylerin bilgi eksikliğinden kaynaklandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak Ziya (yaş, 26) şu ifadeleri kullanmaktadır:

Şekil 4

Engelimiz Spora Engel Değil

“İnsanların bize bakarak imrenmeleri beni rahatsız ediyor. Özellikle şu söylemleri ‘Ya helal olsun size iki bacağın yok ya da tekerlekli sandalyedesin ama çok mutlusun pes etmemişsin. Nice insanlar var hayattan bıkmış saçma şeyler yapıyorlar ama size helal olsun...’ gibi cümleler. Profesyonel tekerlekli sandalye basketbol oyuncusuyum. Maçlarımıza geliyorlar ya da televizyondan izliyorlar. Vay be engelliler spor yapıyor diyorlar. Bizim yaptığımız spor dünya çapında bir spor, şampiyonlar ligi, UEFA kupası gibi turnuvaları var. Bu durumun varlığını ve bizi daha fazla benimsemeliler çünkü engellerimizin oluşu spor yapmamıza engel değil.” (Ziya, yaş 26)

“Her engelliye dilenci sanmayın lütfen... Antrenmana giderken otobüs durakları, ATM'lerin önü, bankaların önü, marketlerde, alışveriş merkezlerinde, kafelerde, arkadaşlarımı veya aileme beklerken kısacası her yerde ve her zaman karşılaştığım durum bu çok ama çok rahatsız oluyorum. Sırf böyle bir durum yaşamamak için kafam her zaman yerde, göz teması kurmadan kaçıyorum telefonla veya sadece bir yere odaklanarak bekliyorum.” (Ziya, yaş 26)

Ayrıca bireylerin diğerleri için çaba harcaması, başkalarının iyiliğini düşünerek yararlı olma amacıyla hareket etmesi, etrafındaki grubun, örgütün ya da çalışanların, refahını sağlamak amacıyla sergilediği davranışlar, olumlu sosyal

davranışlar olarak değerlendirmektedir. Yardım gerektiren durumlarda olaya tanık olan bireylerin sayısı kişinin yardım etme isteğine etki etmektedir. Herhangi bir olaya tanık olan bireylerin sayısı azaldıkça, bireylerin algıladıkları kişisel sorumlulukları artacağından, yardım verme ihtimali de artacaktır. Bu durumun araştırmaya katılan özel gereksinimli bireylerin çok sık karşılaştığı ve önemli bir engelleyici unsur olduğu tespit edilmiştir. Bu durumla ilgili olarak Ziya (yaş, 26) şu ifadeleri kullanmıştır:

“Çok yardımsever olmayalım lütfen yardım edelim derken beni ve diğer engelli kardeşlerimi çok ama çok sıkıyorlar. Ben çift ampute olan biriyim tek protez kullanıyorum. Yerin ıslak olması ya da bastonumu fazla açmamdanda dolayı bazen yere düşüyorum ve yardım edilerek yerden kalkamıyorum. Yardım etmek isteyen kardeşlerime, abilerime ısrarla beni bırakın ben kendim kalkayım dememe rağmen ısrarla kaldırmaya çalışıyorlar. Bende yardım istemediğimi tekrarladıkça yerde kalma sürem uzuyor maalesef bunu ailemde annem de yapıyor.”

Yukarıda bahsedilen durumlar nedeniyle bedensel engelli sporcular toplum tarafından yeterince kabul görmediklerini düşündüklerinde kişiler arası ilişkilerinde daha hasas olabilmektedirler. Bu nedenle sosyal engellerin azaltılması ya da ortadan kalkması durumunda engelli bireylerin kendilerini daha iyi hissetmeleri sağlanabilir.

Çevresel Engeller: Tek Beden (Yapı) Herkese Uymaz: Bedensel engelli sporcuların spora katılımındaki diğer önemli faktör ise çevresel engellerdir. Araştırmamızda ulaşım güçlükleri, erişim engelleri (örneğin, rampa eğimi, kaldırımlar vb.), güvensiz ortamlar, hava koşulları, tasarım eksiklikleri kodları oluşturulmuştur. Araştırmamızda seçilen/çekilen fotoğraflar incelendiğinde en fazla engelin çevresel engeller olduğu dikkat çekmektedir. Bedensel engelli sporcular spor salonlarının ve diğer kamusal alanların normal gelişim gösteren bireylere göre düzenlendiğini ancak, engellilere yönelik son dönemlerde düzenlemeler yapılsa da yine çok fazla eksikliğin olduğu belirtilmiştir. Katılımcılardan Ayça'ya (yaş, 26) ait resim ve hikâyesi şu şekildedir.

“Beni bu tür rampalar üzüyor çünkü çıkamıyorum, yardım istemek zorunda kalıyorum. Bazen insanlar yardım bile etmiyor. Bu yüzden bir yere giderken bana uygun mu değil mi diye önceden araştırıyorum.” (Ayça, yaş 26)

Şekil 5

Yüksek Ökçeler

Çevresel faktörler bedensel engelli bireylerin spora katılımında oldukça önemli bir faktör olarak görülmektedir. Özellikle kaldırımların yüksekliği, kaldırımlara park eden arabaların varlığı ve engelliler için yapılmış olsa bile engelli

rampalarının engellilerin kullanımına uygun olmaması araştırmaya katılan bedensel engelli sporcuların ortak sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuda sporcular görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

“En büyük problemim engelli rampaları ve rampaların önüne park edilmiş araçlar. Bir rampadan kaldırıma çıkıp diğerinden araçlar park ettiği için inememek.” (Zehra, yaş 25)

“Şu kaldırımlar bizim için çok büyük bir engel çünkü nasıl çıkacağımızı bilmiyoruz. Bir yere gitmek istediğimizde rampa olmadan gidemiyoruz. Yoldan gitmek istesek araçlardan dolayı daha da tehlikeli bir durumda kalıyoruz.” (Neslihan, yaş 20)

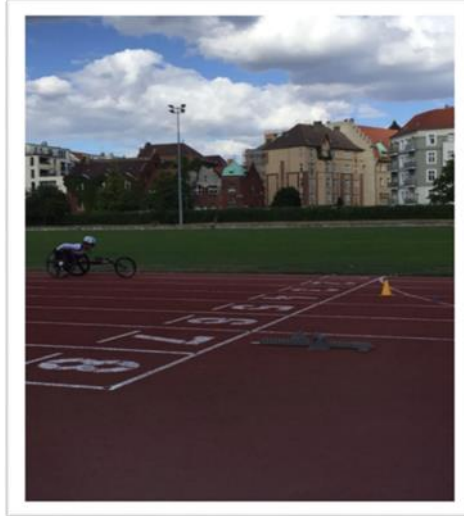
“En çok zorlandığımız konulardan birisi de yapılmak için yapılmış hiç bir ise yaramayan rampalar. Bu rampalardan tek başımıza çıkmayı bırakın yardım alarak bile çıkamıyoruz.” (Zehra, yaş 25)

“Benim için en büyük engellerden biri de Arnavut kaldırımlar. Tekerlekli sandalyemin ön tekerleri takılıyor ve birçok kez de düştüm.” (Leyla, yaş 27)

Sporculara göre engelli bireylerin önlerindeki kişisel ve sosyal engellerin tümü ortadan kaldırılsa bile çevresel engellerin varlığı spora katılım oranlarını etkilemektedir. Bu duruma bir de toplumdaki diğer bireylerin davranışları eklendiğinde çevrenin onlar için güvenli olmadığını düşünmektedirler. Buna bağlı olarak (Zehra, 25) bu resmi çekerek hikâyesini şu şekilde ifade etmiştir:

Şekil 6

Güvende Hissetme Arzusu

“Antrenmanlarımda beni en zorlayan konu sahaların kalabalıklığıdır. Bu fotoğraftaki boş sahaları hayal ediyorum. Aniden önümüzden birilerinin geçmesi bizleri zorluyor. Bizim eski sahamız yıkıldı orası sakindi ama yıkıldıktan sonra üst taraftaki sahaya geçtiğimizde okuldan gelen küçük yaşta çocuklar aniden önümüze geçiyorlar. Ani fren yapmak zorunda kalıyoruz bu durum hem bizim hem de onlar için çok tehlikeli olabiliyor.” (Zehra, yaş 25)

Araştırmaya katılan sporcular tekerlekli sandalye kullandıkları için özellikle çevresel engellerde hava koşullarına dikkat çekmişlerdir. Yağışlı ya da karlı havalardan tüm bireyler için zorluklarının olduğunu ancak, bedensel engelli sporcular için daha önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda Neslihan, (yaş, 20) ve Leyla (yaş, 27) tarafından çekilen fotoğraflar ve hikâyeleri şu şekildedir.

Şekil 7

Hareket Etme Zorunluluğu

“En önemli engelleyici unsurlardan biri bence hava durumu çünkü bizim spor branşımızda yağmur çok zorlayan bir etken yağmur yağdığında eldivenlerimiz kayganlaştığı için tekerlekli sandalyelerimizi hareket ettirmem daha da zorlaşıyor.” (Neslihan, yaş 20)

Şekil 8

Kontrol Güçlüğü

Hava şartları. Çünkü hava şartları bizim için çok büyük bir engel. Özellikle yağmur, kar ve rüzgârda, biz bu şartlarda hem kendimizi hem de sandalyemizi kontrol edemeyebiliriz. Güvenle sandalyelerimizi kullanamayız.... (Leyla, yaş 27)

Bedensel engelli sporcular antrenmanlar için spor salonlarının yanı sıra sıklıkla park alanlarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Ancak pek çok parkın engellilerin ihtiyaçlarını gözetererek tasarlanmadığını düşünmektedirler. Bu konuda Hasan (yaş, 33) tarafından çekilen fotoğraf ve görüşleri şu şekildedir.

Şekil 9

Bize Uyarlanmamış Parklar

Eski parkların yerine daha modern ve engellilere uygun parkların inşa edilmesi gerekmektedir. Engellilerin parklarda kimseye muhtaç duruma düşmeden spor yapabilmeleri için bir bölüm ayrılmaları biz engelli sporcuların daha özgür bir şekilde spor yapmasına yardımcı olacaktır. (Hasan, yaş 33)

Sporcuların görüşlerine göre çevresel engellerin varlığı spora katılımı doğrudan etkilemektedir. Ancak çevresel engellerin pek çoğu (hava koşulları dışında) onlara göre engelli bireyleri göz ardı etmekten ve engelli bireyler hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaktan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sosyal engelleri aştıklarında çevresel engelleri de aşabileceklerini düşünmektedirler.

Kurumsal Engeller: Kalıcı Çözümler için Geride Kalanlar: Bedensel engelli sporcuların spora katılımında karşılaştıkları diğer önemli faktör ise kurumsal engellerdir. Kurumsal faktörlerde bedensel engelli sporcuların spor yaptıkları kurumlar ya da ortamlarla ilgili karşılaştıkları engeller ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmada katılımcıların en az fotoğraf çektiği/seçtiği üçüncü faktör kurumsal engeller olarak belirlenmiştir. Bu tema kapsamında sürdürülebilirlik eksikliği, sistematik yaklaşım eksikliği ve bağımsızlık temelli ulaşım planlamasının yetersizliği kodları oluşturulmuştur. Bu faktörde bedensel engelli sporcular nitelikli spor ekipmanlarına kurumsal yapıda sistematik olarak ulaşamadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca bedensel engelli sporcular tarafından ifade edilen bir diğer kurumsal engel ise, iyi gelişmeler yaşansa da ulaşım sorunun tüm engelli sporcular ve kulüpler için ilgili kurumlar tarafından sürdürülebilir olarak çözülememesidir. Kendi tekerlekli sandalyesini ve takım otobüsü fotoğrafı seçmeyi tercih eden Remzi (yaş, 28) görüşlerini şu şekilde belirtmiştir.

Şekil 10

Erişmek Hiç Kolay Değil

“... Bizim en büyük engelimiz eğer tekerlekli sandalye de basketbol oynamak istiyorsanız özel yapım spor sandalyelerinizin olması gerekir. Bizim ve bizim gibi birçok sporcunun en büyük eksikliği özel yapım spor sandalyeye erişememektir. Sebebi ise; şuan bir spor sandalyesi yaklaşık 45.000 Türk Lirasıdır. Ülkemizin şartlarını düşündüğümüzde ne kadar yüksek bir meblağ olduğunu anlıyorsunuzdur...” (Remzi, yaş 28)

Şekil 11

Kurumsal Destek Şart!

“Yarış sandalyelerimiz yurt dışından kişiye özel üretiliyor ve gerçekten pahalı buna bir araba parası diyebiliriz böyle olunca kendi imkânlarıyla almak çok zor ancak bakanlık ya da sponsor yardımıyla alınabilir bu sebeple tekerlekli sandalye atletizm branşı yapan çok sporcu yok.” (Zehra, yaş 25)

Şekil 12

Deplasmanın Olmazsa Olmazı

“Sporuma katılımdan önemli engelleyici unsur olarak gördüğüm başka bir konu ise ulaşımın düzenlenmesi. Bir takım için, sadece bizim branş için değil, tüm takım sporları için söylüyorum bunu deplasman en önemli ve en meşakkatli iştir. Deplasmana eğer maddi imkânımız yoksa uçakla değil de otobüs yolculuğu yaparak gidiyoruz. Bu bizim vazgeçilmezimiz. Biz engelli bireyler olduğumuz için herkesin rahat bir şekilde inip çıkmasını, yerine oturmasını bekleyemezsiniz. Bunun

için Gençlik ve Spor Bakanlığı 20 büyükşehir engellilerin kullanabileceği otobüsler tahsis etti ancak kullanamayanlar da var. Otobüs kiralayıp gittiğimizde merdivenleri de yerde sürünerek çıkan birçok insan, ya da şoförün veya varsa refakatçi insanların yardımıyla kucaktan kucağa inip binenler... Bir takım için olmazsa olmaz şey takım otobüsüdür... Ya olmayanlar?” (Remzi, yaş 28)

Bedensel engelli sporcuların görüşleri incelendiğinde kurumsal engelleri daha çok spor alanındaki ihtiyaçlarının bireysel olarak tek tek değil de sürdürülebilir gerçekçi çözümlerle giderilmesi ile özdeşleştirdikleri görülmektedir.

Politik Engeller: Spor Kapsayıcı mı Dışlayıcı mı?: Araştırmamızda bedensel engelli sporcuların spora katılımında karşılaştıkları engelleyici diğer bir faktörde mevcut politikalarından kaynaklı engellerdir. Araştırmada katılımcıların en az fotoğraf çektiği/seçtiği faktör politik engeller olarak belirlenmiştir. Bu tema kapsamında eğitim eksikliği, medya etkisi ve beklentinin karşılanmaması kodları oluşturulmuştur. Bedensel engelli sporcular, ülkemizin pek çok politika belgesi ile engellilerin haklarını garanti altına alındığını ancak sosyal alanlarda yapılamayan ya da görmezden gelinen düzenlemelerin kendilerini engellediğini ve beklentilerini karşılamadığını düşünmektedirler. Özellikle büyükşehirlerde toplu taşımının normal gelişim gösteren bireyler için bile zorlayıcı bir faktör olduğu düşünülürse, engelliler için çeşitli politikaların üretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda Ahmet (yaş, 42) seçtiği fotoğrafa ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

Şekil 13

Beklemekten Başka Çare Yok!

“Özellikle İstanbul’da toplu taşıma araçlarına bir engelli bireyin binmesi kadar zor bir durum olamaz. Çoğu yolculuğumu ayakta yaptım bu yüzden yoğun olmayan saatleri beklemek zorundayım.” (Ahmet, yaş 42)

Bedensel engelli sporcular, spor ortamında oldukça önemli başarılar elde edildiğini ancak medyada kendilerine yeterince yer bulamadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca toplumun engelli bireylere bakış açılarını değiştirecek, onları engellilere nasıl davranmaları gerektiği konusunda eğitecek programlara ihtiyaç olduğunu düşünmektedirler. Bu konuda politikaların hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bedensel sporcular görüşlerini şu şekilde açıklamışlardır:

Şekil 14

Medyada Bizi Bulabilir Misiniz?

“Bize ilişkin bir program bile yok mesela televizyon programlarında engelliler ve engelli sporcular için daha fazla program yapılmalı. Spor yapmak isteyen engellilere teşvik ettirici ve yönlendirici programlar yapılmalı. Böylelikle devlet politikasıyla daha fazla kitlelere ulaşılır ve spor yapmak isteyen engelliler yönlendirilmiş olur.” (Hasan, yaş 33)

“Engelli olmak beni üzmedi ve kısa bir zaman sonra çok şükür atlattım. Bize bakarak üzülen kişiler veya acıyarak bakanların engelli olunca hayat bitiyor diye düşünceleri benim gibi engelli olan tüm arkadaşlarımı ve ailelerini üzüyor. Nelere şahit olduk sözlerle, bakışlarla inanın bizi bu durum daha çok üzüyor. Benim isteğim bizi farklı görmemeleri, görmezden gelmeleri ve sosyal medya ve televizyonlarda biraz daha bu konu ile ilgili bilgilendirme yapmalarıdır.” (Ziya, yaş 26)

Bedensel engelli sporcuların görüşlerine göre, ilgili politikaların başarılı bir şekilde uygulanması, bedensel engelli bireylerin karşılaştığı spor katılımı üzerindeki engellerin olumsuz etkisini hafifletmeye yardımcı olabilir.

TARTIŞMA

Bedensel engelli sporcuların spora katılımlarında karşılaştıkları engellere yönelik deneyimlerini ve bu engelleyici unsurların bireylerin spora katılımlarını nasıl etkilediğini SEM perspektifinden anlamaya çalışması bakımından araştırmanın literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde, ülkemizde daha önce fotoses yöntemi ile bu tür bir araştırmanın tasarlanmamış olması, bu araştırmanın yapılması sağlamıştır. Analizler sonucunda bedensel engelli spocuların spor deneyimlerini etkileyen kişisel, sosyal, çevresel, kurumsal ve politik engeller belirlenmiştir.

Bedensel engelli bireylerin toplumdaki diğer bireylere göre daha fazla engelle karşılaştığı bilinen bir gerçektir (King ve diğ., 2003). Bedensel engelli bireyler, yetersiz politikalar, olumsuz tutumlar, hizmet sunumunun yetersizliği, yetersiz finansman, teknolojilere uygun olmayan erişim, bilgi için kapsayıcı formatların olmaması ve sosyal hayatlarını doğrudan etkileyen kararlara katılım eksikliği nedeniyle tüm vatandaşlık alanlarında engellerle karşılaşmaktadırlar (World Health Organization, 2013). Ancak bu engellerin kapsamı toplumdaki topluma değişiklik göstermektedir. Aşağıda ülkemizdeki bedensel engelli sporcuların karşılaştıkları engeller literatüre göre tartışılacaktır.

Kişisel Engeller: Diğerleri Gibi Ama Diğerlerinden Farklı: Kişisel engeller teması kapsamında bedensel engelli bireyin engellilik derecesi, uyum sağlamada güçlük, enerji ve motivasyon eksikliği, maddi durum, bilgi eksikliği kodlarına ulaşılmıştır. Araştırmada sporcular kendilerini en çok engelleyen durumların fotoğraflarını seçmişlerdir. Ancak kişisel engele ilişkin seçilen fotoğraf sayısı, diğer engelleyici faktörlere göre daha az sayıda olmuştur. Bu durum bedensel engelli sporcuların fiziksel engellerini aşabildiklerini, spora katılımında kişisel engellerden daha fazla önemsedikleri engellerinin olduğunu göstermektedir. Kişisel engellerle ilgili daha çok engelinin ciddiyeti ve yaptıkları spora uyum sağlama sürecinde engellerle karşılaştıkları görülmektedir. Ancak Freudenberg ve Arlinghaus (2010), Almanya'daki bir kulüpte bedensel engelli ve engeli olmayan bireyleri karşılaştırdığı çalışmada kişisel faktörleri önemli bir engelleyici unsur olarak rapor etmişlerdir. Yine literatür incelendiğinde bedensel engelli sporcularda en sık bahsedilen kişisel engelin başkalarına bağımlılık olduğu görülmektedir (Jaarsma ve diğ., 2014b).

Sosyal Engeller: Görünür Olma Çabası ve Görünmezlik Algısı: Bu tema kapsamında görünmezlik algısı, yarım insan, bakışların getirdiği zorluk, negatif damgalama, bilgi eksikliği ve prososyal davranış engelleri kodları oluşturulmuştur. Araştırmada katılımcıların en fazla fotoğraf çektiği/seçtiği ikinci önemli faktör sosyal engellerdir. Bedensel engelli sporcular spor ortamında yaşam kalitelerinin arttığını ve kendilerini daha iyi hissettiklerini belirtmişlerdir. Her geçen gün toplumsal sistemlerin işlev ve yapılarının değişime uğraması sonucu yaşam bireyler için daha karmaşık bir hale gelmektedir. Bu durumdan özel gereksinimleri olan bireyler daha fazla etkilenmektedir. Ortaya çıkan bireysel talepler ile toplumsal kaynaklar arasındaki dengesizlik durumunun bedensel engelli sporcular tarafından

oldukça fazla algılandığı görülmektedir. Toplumdaki bireylere eşit fırsatlar sunmak açısından engelli bireylerin spora katılma fırsatlarını anlamak ve deneyimlerini incelemek hayati önem taşımaktadır (Misener ve Darcy, 2014). Ancak toplumdaki bireylerin onları yok saymalarından dolayı özellikle antrenman ortamlarına ulaşmada çok fazla engelle karşılaştıklarını belirtmektedirler. Benzer olarak Crawford ve Stodolska (2008) tarafından Kenyalı paralimpik sporcular üzerinde yapılan çalışmada da engellilere yönelik tutumlar katılımcılar tarafından en fazla belirtilen engellerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Gürkan ve Koçak (2020) tarafından yapılan çalışmada da engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılırken en çok kişiler arası faktörlerden etkilendikleri belirtilmiştir. Engelliler, toplumlarda farklı derecelerde ayrımcılık, dışlanma ve damgalanma yaşayabilmektedir (Smith ve Sparkes, 2012). Gündelik yaşam içinde toplumdaki bireylerin engelli bireylere davranış şekilleri katılımcıların spor hayatlarını da doğrudan etkilemektedir.

Ayrıca bu tema kapsamında önemli görülen bir diğer durum da prososyal davranış engelleridir. Bedensel engelli sporculara çok fazla soru sormak, yardım etmeye çalışırken onları daha zor durumlara düşürmek prososyal davranış engellerine örnek olarak verilebilir. Toplum tarafından dışlanan, kabul görmedikleri hisseden engelli sporcular daha çok olumsuz etkilenecek günlük yaşamlarında bile toplum ile kaynaşmayıp kendilerini soyutladıklarını belirtmişlerdir. Bu durum sosyal engellerin azaltılması ya da ortadan kalkması durumunda engelli bireylerin daha fazla spor ortamı içerisinde olabileceklerini göstermektedir.

Çevresel Engeller: Tek Beden (Yapı) Herkese Uymaz: Bedensel engelli sporcuların spora katılımındaki diğer önemli faktör ise çevresel engellerdir. Çevresel faktörler bedensel engelli bireylerin spora katılımında oldukça önemli bir faktör olarak görülmektedir. Araştırmamızda ulaşım güçlükleri, erişim engelleri (örneğin; rampa eğimi, kaldırımlar vb.), güvensiz ortamlar, hava koşulları, tasarım eksiklikleri kodları oluşturulmuştur. Literatür incelendiğinde de engelli bireylerin spora katılımında ulaşım eksikliği ve fiziksel engeli olmayan bireylerden destek alınmaması önemli bir engel olarak görülmektedir (Jaarsma ve diğ., 2014a). Araştırmamızda seçilen/çekilen fotoğraflar incelendiğinde en fazla engelin çevresel engeller olduğu dikkat çekmektedir. Literatürde olanaksızlık, erişilmezlik ve ulaşım gibi çevresel engellerin, fiziksel engelleri olan kişiler tarafından özel olarak deneyimlenen ek engeller olduğu belirtilmektedir (Jaarsma ve diğ., 2014a). Bedensel engelli sporcular spor salonlarının ve diğer kamusal alanların normal gelişim gösteren bireylere göre düzenlendiğini ancak, engellilere yönelik son dönemlerde düzenlemeler yapılsa da yine çok fazla eksikliğin olduğu belirtilmiştir. Özellikle kaldırımların yüksekliği, kaldırımlara park eden arabaların varlığı ve engelliler için yapılmış olsa bile engelli rampalarının engellerin kullanımına uygun olmaması araştırmaya katılan bedensel engelli sporcuların ortak sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Gürbüz ve Henderson (2014) da fiziksel aktiviteye katılım için tesislere ulaşımın bireyler açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Literatürde ayrıca spor olanaklarının eksikliği (Stroud ve diğ., 2009), erişilebilirlikle ilgili zorluklar (Tasiemski ve diğ., 2004) ve ulaşım (Mojtahedi ve Katsui, 2018) bedensel engelli yetişkinler tarafından spora katılımındaki engeller olarak rapor edilmiştir.

Sporculara göre bedensel engelli bireylerin önlerindeki kişisel ve sosyal engellerin tümünü ortadan kaldırsak bile çevresel engellerin varlığı spora katılım oranlarını oldukça düşürmektedir. Bu duruma bir de toplumdaki diğer bireylerin davranışları eklendiğinde çevrenin onlar için güvenli olmadığını düşünmektedirler. Araştırmaya katılan sporcular tekerlekli sandalye kullandıkları için özellikle çevresel engellerde hava koşullarına dikkat çekmişlerdir. Yağışlı ya da karlı havalarda tüm bireyler için zorluklarının olduğunu ancak, bedensel engelli sporcular için daha önemli olduğunu belirtmişlerdir. Sporcuların görüşlerine göre çevresel engellerin varlığı spora katılımı doğrudan etkilemektedir. Ancak çevresel engellerin pek çoğu (hava koşulları dışında) onlara göre bedensel engelli bireyleri göz ardı etmekten ve engelli bireyler hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaktan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sosyal engelleri aştıklarında çevresel engelleri de aşabileceklerini düşünmektedirler.

Kurumsal Engeller: Kalıcı Çözümler için Geride Kalanlar: Bedensel engelli sporcuların spora katılımında karşılaştıkları diğer önemli faktör ise kurumsal engellerdir. Kurumsal faktörlerde bedensel engelli sporcuların spor yaptıkları kurumlar ya da ortamlarla ilgili karşılaştıkları engeller ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmada katılımcıların en az fotoğraf çektiği/seçtiği ikinci önemli faktör kurumsal engeller olarak belirlenmiştir. Bu tema kapsamında sürdürülebilirlik eksikliği, sistematik yaklaşım eksikliği ve bağımsızlık temelli ulaşım planlamasının yetersizliği kodları oluşturulmuştur. Bu faktörde bedensel engelli sporcular nitelikli spor ekipmanlarına kurumsal yapıda sistematik olarak ulaşamadıklarını belirtmektedirler. Literatür incelendiğinde de spor ekipmanlarının yüksek maliyetleri engellilerin spora katılımında önemli bir engel olarak görülmektedir (Murphy ve Carbone, 2008).

Ayrıca bedensel engelli sporcular tarafından ifade edilen bir diğer kurumsal engel ise, iyi gelişmeler yaşansa da ulaşım sorunun tüm engelli sporcular ve kulüpler için ilgili kurumlar tarafından sürdürülebilir olarak çözülememesidir. Dwyer ve diğerleri (2008) de çalışmalarında bu durumu vurgulayarak kamu kaynaklarının artırılmasının engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımını teşvik etme anlamında önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir.

Bedensel engelli sporcuların görüşleri incelendiğinde, sporcuların kurumsal engelleri daha çok spor alanındaki ihtiyaçlarının bireysel olarak tek tek değil de sürdürülebilir gerçekçi çözümlerle giderilmesi ile özdeşleştirdikleri görülmektedir.

Politik Engeller: Spor Kapsayıcı mı Dışlayıcı mı?: Araştırmamızda bedensel engelli sporcuların spora katılımında karşılaştıkları diğer önemli faktör ise mevcut politikalardan kaynaklı engellerdir. Araştırmada en az fotoğraf çektiği/seçtiği faktör politik engeller olarak belirlenmiştir. Bu tema kapsamında eğitim eksikliği, medya etkisi ve beklentinin karşılanmaması kodları oluşturulmuştur. Bedensel engelli sporcular ülkemizde pek çok politika belgesi ile engellilerin haklarını garanti altına aldığını ancak sosyal alanlarda yapılamayan ya da görmezden gelinen düzenlemelerin kendilerini engellediğini ve beklentilerini karşılamadığını düşünmektedirler. Özellikle büyükşehirlerde toplu taşımanın normal gelişim gösteren bireyler için bile zorlayıcı bir faktör olduğu düşünülürse, engelliler için çeşitli politikaların üretilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bedensel engelli sporcular, spor ortamında oldukça önemli başarılar elde edildiğini ancak medyada kendilerine yeterince yer bulamadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca toplumun engelli bireylere bakış açılarını değiştirecek, onları engellilere nasıl davranmaları gerektiği konusunda eğitecek programlara ihtiyaç olduğunu düşünmektedirler. Bu konuda politika tedbirlerinin hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Benzer olarak Wilson ve Khoo (2013) da Malezyalı engelli sporcuların karşı karşıya kaldığı engellerin çoğunlukla yapısal (tesisler, ekipman, finansman) olmakla birlikte, sporcuların hükümetten, kamuoyundan ve medyadan hissettikleri olumsuz tutumun da oldukça önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Bedensel engelli sporcuların görüşlerine göre, ilgili politikaların başarılı bir şekilde uygulanması, bedensel engelli bireylerin karşılaştığı spor katılımı üzerindeki engellerin olumsuz etkisini hafifletmeye yardımcı olabilir.

SONUÇ

Sonuç olarak bedensel engelli sporcuların spora katılımında çeşitli engellerle karşılaştıkları görülmektedir. Karşılaşılan bu engeller günlük hayatlarını etkilediği gibi spor hayatlarını da olumsuz etkilemektedir. Ancak spor, engelli bireylerin kendilerini ifade edebildikleri, hatta engellerini aşabildikleri bir olgu olarak görülmektedir. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlar, sporcuların erişim ihtiyaçlarını ele almaya odaklanmamız gerektiğini bize hatırlatmaktadır. Bedensel engelli sporculara göre sosyal engeller ve çevresel engeller çözülmesi en zor konulardan biri olarak düşünülmektedir. Araştırmada fotoses yönteminin tercih edilmesinin soyut olarak algılanan engellerin somutlaştırılmasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bedensel engelli sporcuların bakış açıları ve deneyimlerinden yararlanmak, politika yapıcılar için

benzer durumdaki bireylerin karşılaştığı durumlara yönelik kalıcı çözümler üretmek için temel bir hareket noktası olabilir. Bu engellerin ortadan kaldırılması veya azaltılması durumunda engelli sporcuların daha fazla gelişim göstereceği düşünülmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda ise farklı yaş gruplarına yönelik araştırmalar tasarlanabilir. Benzer bir araştırma farklı engel gruplarına yönelik olarak yapılabilir. Ayrıca bedensel engelli sporcuların spora katılımlarında engelleyici faktörlerin yanı sıra baş etme stratejileri, kolaylaştırıcılar ve spora katılım motivasyonları ile ilgili çalışmalar da planlanabilir.

Yazar Katkısı:

- 1. Metin ARGAN:** Fikir/Kavram, Tasarım, Denetleme, Analiz-Yorum, Makale Yazımı, Eleştirel İnceleme
- 2. Bülent GÜRBÜZ:** Fikir/Kavram, Tasarım, Veri Toplama ve/veya İşleme, Analiz-Yorum, Eleştirel İnceleme
- 3. Funda KOÇAK:** Tasarım, Veri Toplama ve/veya İşleme, Analiz-Yorum, Makale Yazımı
- 4. Merve ATICI:** Veri Toplama ve/veya İşleme, Makale Yazımı

Etik Kurul İzni ile İlgili Bilgiler

Kurul Adı: Eskişehir Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma
Yayın Etiği Kurulu

Tarih: 31.03.2020

Sayı No: 87914409-050.99

KAYNAKÇA

1. **Albrecht, J., Elmore-Österlund, K., Klenk, C., ve Nagel, S.** (2019). Sports clubs as a medium for integrating people with disabilities. *European Journal for Sport and Society*, 16(2), 88-110. <https://doi.org/10.1080/16138171.2019.1607468>
2. **Argan, M., Yılmaz, A., Argan, M.T., ve Yetim, G.** (2020). Sesimi gören var mı? Fotoses yönteminin spor bilimlerinde kullanım potansiyeline ilişkin kuramsal bir çerçeve. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(3), 149-166.
3. **Bronfenbrenner, U.** (1979). *The ecology of human development: experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. **Burns, R.C., ve Graefe, A.R.** (2007). Constraints to outdoor recreation: Exploring the effects of disabilities on perceptions and participation. *Journal of Leisure Research*, 39(1), 156-181. <https://doi.org/10.1080/00222216.2007.11950102>
5. **Burns, J.** (2021). Inclusion and exclusion of elite athletes with disabilities. In D. Chatziefstathiou (Ed.) *Routledge handbook of the olympic and paralympic games*. Newyork, NY: Routledge.
6. **Chatfield, S.L., ve Cottingham II, M.** (2017). Perceptions of Athletes in disabled and non-disabled sport contexts: A descriptive qualitative research study. *The Qualitative Report*, 22(7), 1909-1924. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2017.2483>
7. **Çokluk, Ö., Yılmaz, K., ve Oğuz, E.** (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(1), 95-107.
8. **Creswell, J.W.** (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma desenleri*. (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (orjinal yayınlanma, 2012)
9. **Cottingham II, M., Carroll, M., Lee, D., Shapiro, D., ve Pitts, B.** (2016). The historical realization of the Americans with disabilities act on athletes with disabilities. *Journal of Legal Aspects of Sport*, 26, 5-21. <http://dx.doi.org/10.1123/jlas.2015-0014>
10. **Crawford, J.L., ve Stodolska, M.** (2008). Constraints experienced by elite athletes with disabilities in Kenya, with implications for the development of a new hierarchical model of constraints at the societal level. *Journal of Leisure Research*, 40(1), 128-155. <https://doi.org/10.1080/00222216.2008.11950136>
11. **Darcy, S., Lock, D., ve Taylor, T.** (2017). Enabling inclusive sport participation: Effects of disability and support needs on constraints to sport participation. *Leisure Sciences*, 39(1), 20-41. <https://doi.org/10.1080/01490400.2016.1151842>
12. **DePauw, K.P., ve Gavron, S.J.** (2005). *Disability sport*(2nd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
13. **Driver, B.L., Brown, P.J., ve Peterson, G.L.** (1991). *Benefits of leisure*. State College; IL: Champaign, Venture Publishing.
14. **Dwyer, J., Needham, L., Simpson, J.R., ve Heeney, E.S.** (2008). Parents report intrapersonal, interpersonal, and environmental barriers to supporting healthy eating and physical activity among their preschoolers. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*, 33(2), 338-346. <https://doi.org/10.1139/H07-195>
15. **Engelliler Hakkında Kanun 2005**. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm>
16. **Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme 2009**. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>
17. **Esatbeyoğlu, F., ve Karahan, B.G.** (2014). Engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarının önündeki engeller. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 43-55.
18. **Erdogan, F.E.** (2010). *Türkiye'de özürlü yoksulluğu ve mücadele politikalarının değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören örneği*. Ankara: TC Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı Yayınları
19. **Fleury, J., ve Lee, S.M.** (2006). The social ecological model and physical activity in African American women. *American journal of community psychology*, 37(1-2), 129-140. <https://doi.org/10.1007/s10464-005-9002-7>
20. **Freudenberg, P., ve Arlinghaus, R.** (2010). Benefits and constraints of outdoor recreation for people with physical disabilities: Inferences from recreational fishing. *Leisure Sciences*, 32 (1), 55–71. <https://doi.org/10.1080/01490400903430889>
21. **Gençlik ve Spor Bakanlığı** (2019). *Stratejik plan 2019-2023*. <https://gsb.gov.tr/public/edit/files/strateji/2019-2023-Stratejik-Plan%C4%B1.pdf>
22. **Ghimire, R., Green, G.T., Poudyal, N.C., ve Cordell, H.K.** (2014). An analysis of perceived constraints to outdoor recreation. *Journal of Park and Recreation Administration*, 32(4), 52-67.
23. **Grenier, M., ve Kearns, C.** (2012). The benefits of implementing disability sports in physical education: A model for success. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 83(4), 23-27. <https://doi.org/10.1080/07303084.2012.10598758>
24. **Gürbüz, B., ve Henderson, K.A.** (2014). Leisure activity preferences and constraints: Perspectives from Turkey. *World Leisure Journal*, 56(4), 300-316. <https://doi.org/10.1080/16078055.2014.958195>
25. **Gurkan, R.K., ve Kocak, F.** (2020). Perceived constraints and facilitators of participation in physical activity by individuals with autism spectrum disorders. *Physical Activity Review*, 8(1), 51-63. <https://doi.org/10.16926/par.2020.08.07>
26. **Haeghele, J.A., ve Hodge, S.** (2016). Disability discourse: Overview and critiques of the medical and social models. *Quest*, 68(2), 193-206. <https://doi.org/10.1080/00336297.2016.1143849>

27. **Hammond, A., ve Jeanes, R.** (2018). Federal government involvement in Australian disability sport, 1981–2015. *The International Journal of the History of Sport*, 35(5), 431-447. <https://doi.org/10.1080/09523367.2017.1337000>
28. **Haslett, D., Choi, L., ve Smith, B.** (2020). Para athlete activism: A qualitative examination of disability activism through Paralympic sport in Ireland. *Psychology of Sport and Exercise*, 47, 101639, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2019.101639>
29. **Hoekstra, F., Roberts, L., van Lindert, C., Martin Ginis, K.A., van der Woude, L.H., ve McColl, M.A.** (2019). National approaches to promote sports and physical activity in adults with disabilities: examples from the Netherlands and Canada. *Disability and Rehabilitation*, 41(10), 1217-1226. <https://doi.org/10.1080/09638288.2017.1423402>
30. **Hutzler, Y., Chacham-Guber, A., ve Reiter, S.** (2013). Psychosocial effects of reverse-integrated basketball activity compared to separate and no physical activity in young people with physical disability. *Research in Developmental Disabilities*, 34(1), 579-587. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2012.09.010>
31. **Ives, B., Clayton, B., Brittain, I., ve Mackintosh, C.** (2019). 'I'll always find a perfectly justified reason for not doing it': challenges for disability sport and physical activity in the United Kingdom. *Sport in Society*, 24(4), 1-19. <https://doi.org/10.1080/17430437.2019.1703683>
32. **Jaarsma, E.A., Dijkstra, P.U., Geertzen, J.H.B., ve Dekker, R.** (2014a). Barriers to and facilitators of sports participation for people with physical disabilities: A systematic review. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 24(6), 871-881. <https://doi.org/10.1111/sms.12218>
33. **Jaarsma, E.A., Geertzen, J.H., Jong, R., Dijkstra, P.U., ve Dekker, R.** (2014b). Barriers and facilitators of sports in Dutch Paralympic athletes: An explorative study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 24(5), 830-836. <https://doi.org/10.1111/sms.12071>
34. **Kang, M., Zhu, W., Ragan, B.G., ve Frogley, M.** (2007). Exercise barrier severity and perseverance of active youth with physical disabilities. *Rehabilitation Psychology*, 52(2), 170-176. <https://doi.org/10.1037/0090-5550.52.2.170>
35. **King, G., Lawm, M., King, S., Rosenbaum, P., Kertoy, M.K., ve Young, N.L.** (2003). A conceptual model of the factors affecting the recreation and leisure participation of children with disabilities. *Physical & occupational therapy in pediatrics*, 23(1), 63-90. https://doi.org/10.1080/J006v23n01_05
36. **Liu, Y.D.** (2009). Sport and social inclusion: Evidence from the performance of public leisure facilities. *Social indicators research*, 90(2), 325-337. <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9261-4>
37. **Lincoln, Y.S., ve Guba, E.G.** (1986). But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New directions for program evaluation*, 30, 73-84. <https://doi.org/10.1002/ev.1427>
38. **Lyu, S.O., ve Lee, H.** (2016). Latent demand for recreation participation and leisure constraints negotiation process: Evidence from Korean people with disabilities. *Journal of Leisure Research*, 48(5), 431-449. <https://doi.org/10.18666/JLR-2016-V48-I5-6511>
39. **Malterud, K.** (2016). Theory and interpretation in qualitative studies from general practice: why and how?. *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(2), 120-129. <https://doi.org/10.1177/1403494815621181>
40. **Martin, J.J.** (2013). Benefits and barriers to physical activity for individuals with disabilities: a social-relational model of disability perspective. *Disability and Rehabilitation*, 35(24), 2030-2037. <https://doi.org/10.3109/09638288.2013.802377>
41. **McLeroy, K.R., Bibeau, D., Steckler, A., ve Glanz, K.** (1988). An ecological perspective on health promotion programs. *Health Education Quarterly*, 15(4), 351-377. <https://doi.org/10.1177/109019818801500401>
42. **McLoughlin, G., Fecske, C.W., Castaneda, Y., Gwin, C., ve Graber, K.** (2017). Sport participation for elite athletes with physical disabilities: Motivations, barriers, and facilitators. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 34(4), 421-441. <https://doi.org/10.1123/apaq.2016-0127>
43. **Misener, L., ve Darcy, S.** (2014). Managing disability sport: From athletes with disabilities to inclusive organisational perspectives. *Sport Management Review*, 17 (1), 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2013.12.003>
44. **Mobily, K.E., ve Dieser, R.B.** (2018). Seeking alternatives in therapeutic recreation/recreation therapy: A social/recreation community model. *Leisure/Loisir*, 42(1), 1-23. <https://doi.org/10.1080/14927713.2017.1403860>
45. **Mojtahedi, M.C., ve Katsui, H.** (2018). Making the right real! A case study on the implementation of the right to sport for persons with disabilities in Ethiopia. *Sport in Society*, 21(1), 40-49. <https://doi.org/10.1080/17430437.2016.1225898>
46. **Murphy, N.A., ve Carbone, P.S.** (2008). Promoting the participation of children with disabilities in sports, recreation, and physical activities. *Pediatrics*, 121(5), 1057-1061. <https://doi.org/10.1542/peds.2008-0566>
47. **Noble, H., ve Smith, J.** (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-based Nursing*, 18(2), 34-35. <http://dx.doi.org/10.1136/eb-2015-102054>
48. **Obrusnikova, I., ve Cavalier, A.R.** (2011). Perceived barriers and facilitators of participation in after-school physical activity by children with autism spectrum disorders. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 23(3), 195-211. <https://doi.org/10.1007/s10882-010-9215-z>
49. **Oliver, M.** (2013). The social model of disability: Thirty years on. *Disability & Society*, 28(7), 1024-1026. <https://doi.org/10.1080/09687599.2013.818773>

50. **Patton, M.Q.** (2002). Two decades of developments in qualitative inquiry: A personal, experiential perspective. *Qualitative Social Work*, 1(3), 261-283. <https://doi.org/10.1177/1473325002001003636>
51. **Richard, R., Burlot, F., Duquesne, V., ve Joncheray, H.** (2021). "I had a dream: it was to play the games". Sports socialisation processes of French paralympic athletes. *European Journal for Sport and Society*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/16138171.2021.1878438>
52. **Sarol, H., ve Çimen, Z.** (2015). The effects of adapted recreational physical activity on the life quality of individuals with autism. *The Anthropologist*, 21(3), 522-527. <https://doi.org/10.1080/09720073.2015.11891842>
53. **Singleton, J., ve Darcy, S.** (2013). 'Cultural life', disability, inclusion and citizenship: moving beyond leisure in isolation. *Annals of Leisure Research*, 16(3), 183-192. <https://doi.org/10.1080/11745398.2013.826124>
54. **Smith, B., ve Sparkes, A.C.** (2012). Disability, sport and physical activity. A critical review. In N. Watson, A. Roulstone, & C. Thomas (Eds.), *Routledge Handbook of Disability Studies*, London: Routledge.
55. **Smith, R.W., Austin, D.R., ve Kennedy, D.W.** (1996). *Inclusive and special recreation: Opportunities for persons with disabilities*. (3rd Ed.), Dubuque, IA: Brown and Benchmark Publishing.
56. **Sotiriadou, P., ve Wicker, P.** (2014). Examining the participation patterns of an ageing population with disabilities in Australia. *Sport Management Review*, 17(1), 35-48. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2013.04.004>
57. **Stroud, N., Minahan, C., ve Sabapathy, S.** (2009). The perceived benefits and barriers to exercise participation in persons with multiple sclerosis. *Disability and Rehabilitation*, 31(26), 2216-2222. <https://doi.org/10.3109/09638280902980928>
58. **Tasiemski, T., Kennedy, P., Gardner, B.P., ve Blaikley, R.A.** (2004). Athletic identity and sports participation in people with spinal cord injury. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 21(4), 364-378. <https://doi.org/10.1123/apaq.21.4.364>
59. **Türkiye İstatistik Kurumu** (2019). *Türkiye sağlık araştırması*. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=engelli&dil=1>
60. **Úbeda-Colomer, J., Ginis, K.A.M., Monforte, J., Pérez-Samaniego, V., ve Devis-Devis, J.** (2019). Predicting physical activity in university students with disabilities: The role of social ecological barriers in the theory of planned behaviour. *Disability and Health Journal*, 12(4), 574-580. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2019.06.008>
61. **United Nations** (2006) *United Nations Convention on the rights of persons with disabilities*. <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/convtexte.htm>
62. **Verdonschot, M.M., De Witte, L.P., Reichrath, E., ve Buntinx, W.H.E., ve Curfs, L.M.** (2009). Community participation of people with an intellectual disability: A review of empirical findings. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(4), 303-318. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2008.01144.x>
63. **Wang, C., ve Burris, M.A.** (1994). Empowerment through photo novella: Portraits of participation. *Health Education Quarterly*, 21(2), 171-186. <https://doi.org/10.1177/109019819402100204>
64. **Wang, C, ve Burris, M.A.** (1997). Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health Education & Behavior*, 24(3), 369-387. <https://doi.org/10.1177/109019819702400309>
65. **Wilson, N.C., ve Khoo, S.** (2013). Benefits and barriers to sports participation for athletes with disabilities: the case of Malaysia. *Disability & Society*, 28(8), 1132-1145. <https://doi.org/10.1080/09687599.2012.758034>
66. **World Health Assembly 66, World Health Organization** (2013). *Disability: report by the Secretariat*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/105691>
67. **World Health Organization, ve World Bank** (2011). *World report on disability*. https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf